l'humanité qui correspond à la période de préparation de l'Incarnation du Seigneur, l'Esprit de Dieu impressionnait surtout de l'extérieur, les fils d'Israel, notamment dens les périodes trés critiques par lesquelles passait le peuple biblique en intenifiant au maximum les forces physiques des personnes impliquées dans le salut de leurs confrères. À mesure de la maturation spirituelle de l'homme, l'oeuvre de l'Esprit tient surtout de l'interieur de celui-là, en agissant notamment sur l'esprit.

Les multiples formes de la manifestation de la puisaance de l'Esprit dans le monde biblique sont une icône de l'inondation de Celui-là sur le corps entier (sur tout la création) de partout après le sacrifice du Christ (*Joél* 3,1-3).

CONCEPTUL DE *DUH* ÎN CĂRŢILE SAPIENŢIALE

Problematica noţiunii de *duh* în perspectiva Vechiului Testament este, fără îndoială, vastă şi, în egală măsură, complicată, ea necesitând un studiu amplu atât la nivel de concept, cât şi sub aspectul său evolutiv ca percepere şi înţelegere a unei realităţi tainice referitoare la însăşi esenţa lui Dumnezeu. Omul biblic al Vechiului Testament este unul al căutărilor şi al întrebărilor; drumul străbătut de el sub lumina revelaţiei veterotestamentare în care marile teofanii devenite în mod firesc momente de reflecţie şi trăire - mă refer aici, evident, la teofaniile care au avut ca protagonişti pe patriarhii de demult sau pe Moise, pe regi sau pe profeţi - constituie în realitate o serie de etape ale năzuinţei omului de a-l cunoaşte pe Dumnezeu, adică de a cunoaşte taina fiinţei sale ca esenţă şi a faptelor sale ca manifestare în exterior, adică în lume, a gloriei sale.

Alegerea, ca studiu al conceptului de *duh* în spaţiul biblic al cărţilor sapienţiale, prezintă din punct de vedere metodologic cel puţin două avantaje, importante şi semnificative.

Cărţile sapienţiale, în speţă *Cartea Înţelepciunii lui Solomon* şi *Cartea lui Ben Sirah* sau *Eclesiasticul*, pe de o parte constituie o etapă finală şi, deci, de sinteză a ceea ce evreul biblic a perceput şi înţeles prin noţiunea de *duh;* pe de altă parte, transpunerea din ebraică în greacă a conceptului de *duh* sub toate formele sale specifice de exprimare constituie, din perspectivă teologică, un câmp fertil de analiză, pentru că acesta, la rândul său, a însemnat pregătirea finală sub aspect lingvistic, conceptual şi doctrinar a teologiei neotestamentare despre *Duhul Sfânt.*

Ţinând cont de cărţile sapienţiale, putem afirma că esenţa celei de a treia persoane în Dumnezeu nu era cu totul necunoscută evreilor, sau cel puţin unei părţi dintre ei, în preajma Noului Testament, deci a revelaţiei creştine. Această cunoaştere a Duhului a fost desigur tardivă, restrânsă şi progresivă. Într-o primă fază ambiguă şi obscură, ea s-a clarificat însă în mod

treptat, pregătind prin aceasta revelația completă a Noului Testament. Putem afirma, plecând de la aceste considerente, că noutatea doctrinală clară și completă a lui Isus Cristos despre Duhul lui Dumnezeu și operele sale nu a însemnat o surpriză totală[1], ci o continuare până la clarificarea finală a unei teologii bazate pe *Duhul lui Dumnezeu* și care brăzdează ca un fir roșu Scripturile Vechiului Testament, de la prima până la ultima pagină a Bibliei.

1. Sensul noțiunii de spirit *în Biblie*

În teologia Vechiului Testament, conceptul de *duh* are un rol deosebit de important, cunoscând pe de o parte o evoluție semnificativă, dar, pe de altă parte, o multitudine de sensuri[2].

a) Termenul de רוּחַ *(rûaḥ)* este preluat în mod curent de limba greacă în Septuaginta cu πνεῦμα. De la carte la carte sau de la epocă la epocă, termenul de רוּחַ cunoaște sensuri multiple. La origine, רוּחַ însemna *curent de aer (Is* 57,13), *vânt (Gen* 8,1) sau *furtună (Ier* 13,24), sens preluat deseori și în cadrul psalmilor. Plecând de la forța de mobilitate a vântului, termenul רוּחַ înseamnă, de asemenea, *puterea* cu care Dumnezeu acționează *(Ex* 14,21), adică acel vânt puternic care a uscat marea. Alteori, רוּחַ exprimă *puterea creatoare* a lui Dumnezeu *(Gen* 1,2), cel care *umple lumea, cuprinde toate și știe orice (Înț* 1,7). Explicația acestei evoluții la nivelul semantic al termenului רוּחַ rezidă în concepția singulară a evreului biblic referitoare la

[1] Cf. studiul *Esprit-Saint, sa Divinité*, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, Paris, 1924, vol. V, col. 683.

[2] *Idem*, coll. 677-678: în rezumat termenul *duh* are următoarele sensuri:

a) un *sens fizic*, care se referă la fenomenele naturale;

b) un *sens fiziologic*, care se referă la viață și la formele ei de manifestare;

c) un *sens psihologic*, care se referă la sufletul omului, la puterile sale, la afecțiunile sale, la viața sa;

d) un *sens preternatural*, care se referă la lumina vizibilă și la ființele care fac parte din această lume;

e) un *sens supranatural*, care se referă la Dumnezeu, la viața sa, atributele și influența sa asupra sufletului uman.

evenimentele misterioase și extraordinare din natură prin care Dumnezeu își manifestă prezența și acțiunile sale.

b) Al doilea sens al termenului רוּחַ este cel de *suflare* sau *răsuflare*, care, asemenea vântului în natură, susține și însuflețește trupul omului. Omul nu stăpânește această răsuflare; ea vine de la Dumnezeu, iar atunci când răsuflarea se stinge, omul moare *(Iob* 34,14-15). Răsuflarea înseamnă puterea de viață a omului, dar și viața în desfășurarea ei *(Is* 42,5). Atâta vreme cât suflarea divină este prezentă în ființa omului, face ca ea să se mențină vie, devenind prin aceasta sursa impresiilor și ale emoțiilor omului ca formă de manifestare a actului de răsuflare: *teama (Gen* 41,8), *mânia (Jdc* 8,3), *bucuria (Gen* 45,27) etc.

c) Foarte des în paginile Vechiului Testament, termenul de רוּחַ este raportat la Dumnezeu: רוּחַ אֱלֹהִים *(rûaḥ `elohim)*. Așa cum omul, grație spiritului său, pătrunde cu ajutorul lui Dumnezeu în realitatea tainică a divinului, tot așa și Dumnezeu acționează în lume și în istorie. În formularea acestei teologii, profeții au avut un rol important. Duhul lui Dumnezeu nu este revelat ca persoană, ci ca putere divină care are forța de a-l transforma pe om *(Ps* 51,13), de a-l face ascultător față de Cuvântul său *(Zah* 7,12). Alteori, Duhul lui Dumnezeu acționează pentru a obține efecte surprinzătoare, *duh de toropeală (Is* 29,10) sau *duh de zăpăceală (Is* 19,14). Duhul lui Dumnezeu coboară asupra lui Moise *(Num* 11,17.25), este transmis lui Iosua *(Num* 27,18; *Dt* 34,9). Regele David primește în ziua ungerii sale duhul *(1 Sam* 16,13) vorbind prin gura sa *(2 Sam* 23,2). Duhul lui Dumnezeu coboară asupra lui Elizeu ca moștenire din partea lui Ilie *(2 Reg* 2,9), iar mai târziu profetul Osea se va defini a fi *un om al duhului* (9,7).

Toate aceste manifestări ale Duhului sunt pentru evreul biblic împlinirea făgăduințelor alianței din partea lui Dumnezeu care întotdeauna a întărit cu darurile sale pe trimișii săi la poporul lui Israel.

2. Termenul πνεῦμα *în Cartea Înțelepciunii*

Autorul Cărții Înțelepciunii, așa cum era firesc, folosește deseori și în contexte diferite termenul de *duh.* Sub aspect semantic, respectivul termen cunoaște o autentică evoluție, ceea ce face ca studiul său să devină o adevărată sursă de cunoaștere și îmbogățire pe plan teologic. La acest lucru a contribuit, indiscutabil, pe de o parte influența filosofiei grecești, a cărei orientare spre universalitate și transcendență este pe deplin cunoscută și acceptată, iar pe de altă parte, substituirea termenului de תּוֹרָה *(Torah)* — un concept fundamental al teologiei Vechiului Testament — cu σοφία și corelarea acestuia cu noțiunea de λόγος[3] a impulsionat o percepere nouă în termeni aplicativi a conceptului de πνεῦμα. În *Cartea Înțelepciunii,* noțiunea de πνεῦμα exprimă două idei fundamentale: una antropologică, adică *principiul vieții,* și alta teologică, în sensul că însăși σοφία este corelată direct la πνεῦμα, obținându-se formula *spirit de înțelepciune* și care la rându-i este un dar divin obținut prin rugăciune.

a) Πνεῦμα ca principiu al vieții: această noțiune, raportată, evident, la om, este de presupus ca fiind o influență provenită din *Gen* 2,7, unde se afirmă că Dumnezeu a suflat în fața omului *suflare de viață,* iar omul a devenit ființă vie. Acest principiu de viață aparține în exclusivitate numai lui Dumnezeu. Dumnezeu însă *a insuflat un suflet de viață și a inspirat un suflu vital (Înț* 15,11). Cele două expresii, *suflul de viață* și *suflul vital* sunt sinonime, ele exprimând una și aceeași realitate înțeleasă ca πνεῦμα. Alteori,

[3] שכנה — *Șekinah* — Nu este lipsit de semnificație a sublinia faptul că în contextul teologic intertestamentar, termenul שכנה *(locuire, sălășluire)* este utilizat tot mai mult, mai ales în targume și în literatura rabinică *(Talmud, Midraș* etc.). Plecând de la *Dt* 12, 11; 14, 23 și altele asemănătoare, unde se spune că Dumnezeu permite ca Numele său să locuiască în Templu, rabinii au introdus termenul שכנה ca un înlocuitor pentru numele divin. שכנה nu exprimă în nici un caz o ipostază a divinității, ci o înlocuire a numelui de *Jahve* sau *Elohim,* pe care evreul pios, din respect pentru sfințenia acestor nume nu avea voie nici măcar să le pronunțe. Iată câteva exemple semnificative: *a saluta fața lui Șekinah,* adică a se prezenta înaintea lui Dumnezeu sau *a aduce pe cineva sub aripa lui Șekinah,* adică a ajuta pe cineva să se convertească la Dumnezeu. În limbajul curent rabinic, שכנה este de fapt unul din multitudinea de nume înlocuitoare pentru Dumnezeu, cum ar fi: *Numele, Cel Sfânt, Cel Atotputernic, Locul, Cel Preaînalt, Cerul* etc. (cf. *Histoire du dogme de la Trinité,* vol. 1, Paris, 1927, 165-168).

Dumnezeu dăruiește omului πνεῦμα, pentru că *omul a primit duhul în dar (Înț* 15,16). Viața omului în desfășurarea ei nu este doar o simplă *suflare* care apoi tace și se transformă în uitare *(Înț* 2,3); viața înseamnă însăși perenitatea pe care Dumnezeu o dăruiește fiecăruia în parte: *Duhul tău cel fără stricăciune este întru toate (Înț* 12,1). Autorul biblic nu se referă nicidecum în acest verset la spiritul filosofiei stoice sau la așa-numitul *suflet al lumii.* Trebuie subliniat faptul că Vulgata și, împreună cu ea, alte manuscrise latine vechi, traduc incorect: *Cât e de bun și plăcut, Doamne, duhul tău în tot ce există!.* Atunci când omul moare, pierde suflarea de viață *(Înț* 16,14), însă el devine totuși părtaș la nestricăciune, pentru că *cei drepți vor fi vii pentru totdeauna, iar răsplata lor este de la Domnul, căci Cel Atotputernic are grijă de ei (Înț* 5,15). Autorul exprimă acest gând într-o manieră de-a dreptul surprinzătoare pentru viziunea teologică a Vechiului Testament, când spune: *Dumnezeu l-a creat pe om pentru nestricăciune* (2,23a). De reținut însă faptul că *Înț* 15,11 și 16,14 înlocuiesc termenul πνεῦμα cu ψυχή, însă acest lucru nu ar trebui să influențeze radical analiza noastră lingvistică.

b) Σοφία identică lui πνεῦμα: în această formă, *spirit de înțelepciune* apare în 7,7 și 9,17. Confirmând tradiția sapiențială curentă (vezi *Iob* 28,15-19; *Prov* 3,14-15; 8,10-11), autorul adaugă în contextul lui 7,7 unele atribute specifice gândirii grecești: sănătatea, frumusețea și lumina. *Am prețuit înțelepciunea mai mult decât sănătatea și frumusețea; am pus-o chiar înaintea luminii, fiindcă strălucirea ei nu se stinge niciodată* (7,10).

Omul nu intră în posesia acestui tip nou de πνεῦμα prin faptul că primește viață; ea este, dimpotrivă, rodul rugăciunii intense[4]. Conform *Înț* 7,22-30, πνεῦμα conține în sine o forță intelectuală specială (νοερόν), care permite o recunoaștere clară (σαφές) și evidentă (ὀξύ) și care nu este legată nici de spațiu,

[4] În *Ben Sirah* 24,3 stă scris: „Eu am ieșit din gura Celui Preaînalt și ca negura am acoperit pământul". Autorul lasă să se înțeleagă că *suflarea* care iese din gura Celui Preaînalt acoperă apoi pământul sub forma unui nor apăsător. Este de presupus că, în acest caz, autorul cărții face o aluzie deosebit de subtilă la celebrul verset din prima pagină a Scripturii: „Pământul este netocmit și gol. Întunericul acoperea adâncul și duhul lui Dumnezeu sufla deasupra apelor" *(Gen* 1,2).

nici de timp (εὐκίνητον). El pătrunde cu o eficiență universală (πολυμερές) toate lucrurile existente, prin forța libertății sale (λεπτόν), fără însă a fi atinsă de acestea (ἀπήμαντον). Ca atare, πνεῦμα are întotdeauna ca finalitate numai binele (φιλάγαθον); el este crutat de orice pată (ἀμόλυντον) și în toate binevoitor (εὐεργετικόν) și iubitor de oameni (φιλάνθρωπον). Faptul că acest πνεῦμα pătrunde cu forța sa toate celelalte πνεῦματα (*Înț* 7,23) arată că el este expresia voinței divine pe care o duce la îndeplinire (*Înț* 9,17), pentru că nu cunoaște nici limite, nici îngrădire, nici nesiguranță; el toate le vede și toate le aude: *Duhul lui Dumnezeu umple lumea, el cuprinde toate și știe orice șoaptă* (*Înț* 1,7). Activitatea dătătoare de viață a duhului este universală grație omniprezenței divine; în plus, duhul reușește să unească în mod intim lucrurile existente, astfel încât el percepe orice cuvânt pronunțat. Această forță supraomenească cu caracter intelectual și etic se află într-o relație unică cu Dumnezeu (μονογενές). Într-un anumit fel se poate conclude că *pneuma* divină și *pneuma* specifică omului nu se exclud între ele[5]. Autorul *Cărții Înțelepciunii* nu intenționează să realizeze o diferențiere în această problematică, ceea ce el conturează destul de bine este ideea unei independențe la nivel de acțiune ale celor două *pneuma*, cea divină și cea umană.

[5] În iudaismul intertestamentar conceptul de *duh* este înțeles în perspectivă filozofică. Așa cum am semnalat în studiul de mai sus, *Cartea Înțelepciunii*, singura concepută direct în limba greacă, este și unica în tot Vechiul Testament care concepe ideea de πνεῦμα ca o realitate imaterială și nestricăcioasă (7,22ss). În celelalte cărți deuterocanonice, dar și în scrierile apocrife ale Vechiului Testament, ca de altfel și în literatura rabinică, sunt preluate în totalitate punctele de vedere ale cărților canonice. Semnificativ este faptul conform căruia sufletele celor morți sunt calificate ca fiind "spiritele celor morți" (*Henoch* 22,3-13; 93,12; 98,3.10). Totuși, pe baza analogiei și a demonologiei acelor timpuri, aceste texte fac deosebire între spiritele bune și cele rele, care au în sfera lor de influență atât natura, cât și oamenii.

Textele descoperite la Qumran cunosc și ele *duhurile* ca ființe personale, bune și rele, care se află într-o luptă continuă pentru a cuceri inima omului. Cât privește natura acestor spirite, Qumran-ul nu oferă elemente noi care să prezinte o importanță deosebită în ceea ce privește conceptul de *duh*.

3. Raportul între duh și înțelepciune

Folosirea și interpretarea nouă dată termenului de înțelepciune în cărțile sapiențiale a impulsionat indirect și înțelegerea conceptului de duh. În realitate, acest lucru era inevitabil din punct de vedere teologic, având în vedere modul nou de percepere a realităților divine. Cartea Înțelepciunii afirmă în repetate rânduri că ea, înțelepciunea, sălășluiește în Duhul Sfânt; înțelepciunea, care este necreată, este de fapt o ipostază divină, *logos*-ul lui Dumnezeu. Pentru acest motiv, este de presupus că între înțelepciune și Duh există un raport intim, care exprimă în realitate identitatea naturii lor (*Înț* 1,6ss; 7,7.22.25).

> *Înțelepciunea și, în consecință, Spiritul Înțelepciunii, reprezintă, în viziunea Cărții Înțelepciunii, două persoane distincte, în care identitatea naturii divine nu absoarbe personalitatea diferită a unei sau a celeilalte. Dacă Duhul Sfânt este distinct de Înțelepciunea necreată, el este în egală măsură distinct de Dumnezeu Tatăl, care l-a trimis și care îl asociază logos-ului său în opera creației*[6].

Πνεῦμα, în viziunea Cărții Înțelepciunii, înseamnă o realitate sublimă care depinde de Dumnezeu și totuși bucurându-se de o anumită independență în acțiune. În ce măsură avem de a face aici cu o realitate materială sau cu una spirituală, rămâne totuși o dilemă sub aspect teologic. Acest lucru este evidențiat de faptul că noțiunea de πνεῦμα exprimă, pe de o parte, sublimitatea până la transcendență a lui Dumnezeu în raportul său cu lumea creată, iar pe de altă parte, prezența lui Dumnezeu în lumea materială, ceea ce face ca acest lucru să fie înțeles atât ca o forță intelectuală (νοερόν), cât și ca o manifestare deplină a libertății (λεπτόν). Această activitate dublă din partea lui πνεῦμα cosmic poate fi ușor identificată în lumea existentă ai cărei beneficiari sunt toți. Din păcate — iar acest lucru este firesc atât din punct de vedere teologic, cât și cronologic —, autorul *Cărții Înțelepciunii* nu putea depăși și ultimele bariere de percepere a conceptului de *duh*, lucru care a fost atins și, în consecință, clarificat pe deplin de învățătura creștină a lui Isus din Nazaret.

[6] Cf. studiul *Esprit-Saint, sa Divinité*, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, col.683.

Cartea Înțelepciunii prezintă din acest punct de vedere *suma* tuturor reflecțiilor și a rezultatelor obținute în câmpul revelațiilor biblice în ceea ce privește noțiunea, conținutul și implicațiile practice și teoretice a ceea ce evreul Vechiului Testament a reușit să atingă în drumul lung al căutărilor referitoare la ceea ce teologia creștină definește ca fiind realitatea ontologică a Duhului Sfânt.

4. Este Duhul lui Dumnezeu o hypostază?

În urma celor expuse mai sus, chiar dacă toate punctele de vedere propuse spre studiu nu sunt întru totul *exhaustive*, se impune totuși răspunsul la o întrebare firească: *este duhul lui Dumnezeu o hypostază?* Un punct de vedere se impune a fi subliniat, *duhul lui Dumnezeu* sau *Duhul Sfânt* nu este niciodată prezentat în Vechiul Testament ca *persoană*, fie în sensul ei scolastic, fie în sensul semitic al termenului în studiu, ca ceva care deține întreaga putere și acționează independent.

πνεῦμα înseamnă acea forță, sau dacă se dorește acea energie, care acționează prin Dumnezeu direct în viața omului. În cazul în care *duhul* este văzut ca separat de Dumnezeu sau ca acționând paralel cu acesta, acest lucru corespunde întru totul concepției tradiționale a evreului biblic. *Duhul lui Dumnezeu*, care într-o primă fază exprima suflarea lui Iahve, acționează evident independent de Dumnezeu așa cum este cazul actului de suflare care nu poate pleca decât dintr-o ființă vie (*Ps* 104,30; *Is* 48,16).

Este firesc de a percepe limbajul curent al Bibliei și implicit și cel al cărților sapiențiale, ca având un pronunțat caracter metaforic. Acest lucru facilitează de fapt și înțelegerea în plan realist a termenului aflat în studiu în dimensiunea sa emotivă și intelectuală.

Atât Vechiul Testament, cât și iudaismul intertestamentar, dar și literatura rabinică sunt unanime în a considera *duhul lui Dumnezeu* ca fiind o *hypostază* sau cel puțin ca o ființă intermediară între Dumnezeu și lume.

S-ar putea reproșa acestui punct de vedere că iudaismul a considerat această ființă intermediară între Dumnezeu și lume ca fiind *îngeri*, lucru

operat cu regularitate și de traducătorii greci ai Septuagintei. Totuși trebuie subliniat cu fermitate faptul că în viziunea teologică vetero-testamentară îngerii se diferențiază fundamental de Dumnezeu. Sfântul Ioan Damascenul definește πνεῦμα ca fiind înainte de toate Duhul Sfânt, totuși πνεῦμα exprimă în egală măsură puterea Duhului Sfânt, îngerul bun, demonul, sufletul, inteligența și vântul[7].

Exegeții sunt unanimi asupra faptului că dintre toate cărțile Vechiului Testament, cartea *Înțelepciunii* este cea mai clară în ceea ce privește doctrina despre *duhul lui Dumnezeu*. Autorul acestei cărți prezintă Duhul Sfânt ca fiind un educator al oamenilor în tot ceea ce este bun, frumos și drept (*Înț* 1,5-6). Semnificative sunt atributele cu valoare de esență ale *duhului*, așa cum sunt ele enunțate în *Înț* 7,21-23:

> *Toate cele ascunse și arătate le-am cunoscut, fiindcă înțelepciunea, meștera tuturor, mi-a dat învățătură. Într-adevăr, în ea se află un duh de înțelegere, sfânt, fără pereche, cu multe laturi, nepământesc, ager, pătrunzător, neîntinat, preaînțelept, fără de patimă, iubitor de bine, ascuțit, neobosit, binefăcător, iubitor de oameni, neclintit, temeinic, neturburat, atotputernic, atotveghetor.*

Unii exegeți n-au ezitat să enunțe ideea că acest text biblic conține exprimarea formală a divinității Duhului Sfânt[8]. În cadrul Cărții *Înțelepciunii*, *duhul* nu est eo simplă abstracție sau o personificare cu caracter oratoric, *duhul* întrunește toate atributele specifice divinității, așa cum ele au fost enumerate mai sus.

[7] *De fide orthodoxa*, P.G., t. XCIV, col. 857-859.
[8] Cf. LESETRE, *Le Livre de la Sagesse*, Paris 1896, pag. 67.

5. Duhul, înțelepciunea și legea în Cartea Înțelepciunii

Cartea Înțelepciunii, ultimul produs literar al Vechiului Testament[9], acordă, așa cum s-a semnalat deja, un spațiu consistent noțiunii de *duh*. De fapt, pentru a cunoaște planul lui Dumnezeu și, prin urmare, pentru a ști ceea ce El așteaptă de la noi, este necesar, în viziunea autorului acestei cărți, ca Dumnezeu să dăruiască omului *înțelepciunea* și *duhul* său. Marele merit al cărții *Înțelepciunii* este tocmai acela, unic în tot Vechiul Testament, de a fi pus în paralele conceptul de *înțelepciune* și cel de *duh*, continuând aproape integral învățătura profeților Ieremia și Ezechiel în această privință. Este cunoscut faptul că Ieremia este prin excelență profetul interiorizării legii ca dar special al alianței celei noi:

Voi pune legea mea înlăuntrul lor,
și în inima lor o voi scrie...
toți mă vor cunoaște,
de la cel mai mic până la cel mai mare,
iar eu le voi ierta fărădelegile lor
și nu-mi voi mai aduce aminte
de păcatele lor (*Ier* 31,33-34).

Profetul Ezechiel, la rândul său, face unele precizări semnificative:

Eu voi pune duhul meu înlăuntrul vostru
și voi face ca voi să umblați după legile și orânduielile mele,
să le păziți și să le observați ...
Eu vă voi elibera de toate nelegiuirile voastre (*Ez* 36,27.29).

Este evident că textele citate mai sus lasă să se înțeleagă că interiorizarea legii este în realitate un dar nou din partea lui Dumnezeu. În special profetul Ieremia insistă asupra acestui fapt, în timp ce profetul Ezechiel spune clar, acest dar interior este însuși Duhul Sfânt. Grație *duhului*, omul va putea cunoaște în mod real planul lui Dumnezeu față de noi. În viziunea autorului Cărții *Înțelepciunii*, darul înțelepciunii divine nu se deosebește de darul *duhului*. Înțelepciunea își va avea sălașul în însăși inima omului constituind forța acțiunilor, dar și a existenței sale. Acest dar este întru totul necesar, lucru confirmat de autorul cărții: *Chiar dacă ar fi cineva desăvârșit printre oameni, de-i va lipsi înțelepciunea ta, va fi socotit un nimica* (*Înț* 9,6).

[9] Opinia asupra originii acestei cărți este unanimă în a o situa după anul 100 î.C., așadar chiar în preajma erei creștine. Cf. A. SCHMITT, *Weisheit*, Echter Verlag, 1989, pag. 5-16.

Așa cum se exprima profetul Ezechiel, darul *duhului* și cel al înțelepciunii îl va purifica pe om eliberându-l de păcat, îi va îndrepta în direcție justă pașii săi, adică însuși comportamentul și modul său de gândire (cf. *Înț* 9,18).

Darul *duhului* duce în egală măsură la cunoașterea lui Dumnezeu după cuvintele profetului Baruh: *Fericiți suntem noi, Israele, fiindcă ceea ce-i place lui Dumnezeu, ne-a fost descoperit nouă* (4,4).

Ei au cunoscut mântuirea pe care Dumnezeu a realizat-o deja în mare parte, așa cum reiese din *Înț* 9,18: *Grație înțelepciunii am cunoscut mântuirea!*

6. Concluzie

Cele expuse până acum dovedesc nu numai complexitatea tematicii propuse spre studiu, dar și implicațiile în perspectivă teologică a respectivei tematici. Cred că ar fi semnificativ dacă s-ar face în acest context o referință la textul, de altfel cunoscut, din *Faptele Apostolilor* 19:

În timp ce Apolo era la Corint, Paul, străbătând ținuturile de sus, ajunse la Efes. Câțiva dintre ucenici au aflat de acest lucru și-i întrebară: Ați primit Duhul Sfânt, când ați crezut?
Ei au răspuns: Nici n-am auzit că există Sfântul Duh.

Această întâmplare petrecută la Efes, pe cât de curioasă pe atât de surprinzătoare, dovedește un lucru simplu - *este absolut necesar să se vorbească și să se studieze cât mai mult despre Duhul Sfânt.* Acest lucru și-l propune și colocviul de astăzi.

Tradiția Sfinților Părinți și teologia creștină sunt unanime în a recunoaște că Vechiul și Noul Testament, primul grație aluziilor sale voalate, cel de-al doilea însă prin afirmații explicite, afirmă existența unei persoane distincte din Sfânta Trieme, iar această persoană este cel mai des numită *Duhul Sfânt*. În egală măsură, noi ne rugăm Duhului Sfânt pentru că el este

cel care face ca viața să fie cu adevărat viață. Printr-un salt care ne poartă în actualitate, consider semnificativă pentru înțelegerea deplină a ceea ce Duhul a însemnat dintotdeauna pentru cei care cred, rugăciunea la Duhul cel Atotputernic a unei comunități de indieni creștini din Peru:

> *Vânt care sufli pretutindeni, eu mă rog ție, ca Tu să bați în locuințele și capetele celor mari și puternici, dar și a celor mici și sărmani, pentru ca toți să fie treziți la viață. Eu mă rog, ca Tu să sufli în tot locul și să trimiți pretutindeni focul Tău.*
>
> *Eu mă rog, de asemenea, pentru fiecare om în parte. Suflă puternic, pentru ca focul din mine să nu se stingă niciodată. Focul, pe care l-am primit la botez, pentru ca eu să fiu întotdeauna o flacără aprinsă pentru frații și surorile mele, și să ard fără frică, până tot ceea ce este uscat în mine va fi ars cu totul. Dar eu și tu și noi toți avem aceeași menire, să deschidem ochii celor care umblă încă prin întuneric.*

mons. Vladimir PETERCĂ

BIBLIOGRAFIE : *Dictionnaire de Theologie Catholique*, art. *Esprit-Saint, sa Divinité*, Paris, 1924, vol. V, col. 676-829; *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, G. KITTEL și G. FRIEDRICH, Stuttgart, 1933, articolul πνεῦμα; *Bibel-Lexicon*, ed. Herbert Haag, Zürich, 1968; *Praktisches Bibellexikon*, Freiburg, 1969; *Vocabulaire de Théologie Biblique*, prin îngrijirea lui XAVIER LÉON-DUFOUR, Paris, 1971², 388-401; *La Bible de Jerusalem*, Paris, 1986; *Biblia sau Sfânta Scriptură*, București, 1988; *L'Esprit Saint*, în *Fêtes et Saisons*, 517 (08-09), 1997; *Vino, Duhule Sfinte*, Ed. "Presa Bună", Iași, 1997; Lesetre, *Le Livre de la Sagesse*, Paris, 1896; H. Duesberg-I. Fransen, *Les scribes inspirés*, ed. De Maredsous, 1965; MAURICE GILBERT, "Spirito, Sapienza e Legge secondo Ben Sira e il Libro della Sapienza", în *Lo Spirito del Signore* 4 (1979), Bologna, 65-73; WALTER KASPER, *Der Geist macht lebendig*, Freiburg, 1982; A. SCHMITT, *Wisheit*, Echter Verlag, Würzburg, 1989; Mgr. ANDRÉ-MUTIEN LÉONARD, *Viens, Espirit Créateur!*, Paris, 1997.

Zusammenfassung

Der Begriff πνεῦμα gehört zu den meinst gebrauchten Vokabeln sowohl im Alten als auch im Neuen Testament. Von dem ersten bis zum dem letzten Buch der Bibel kennt πνεῦμα eine bedeutungsvolle und vielfaltige semantische Entwicklung, die ein wichtiger Bestandteil der biblischen Offenbarung ist. Sein Studium ist kompliziert nicht nur innerhalb der hebraischen sondern auch der griechischen Bibel. Aus dieser teologischen Perspektive gestalten die Bücher der Weisheit eine Art Drehscheibe zwischen den beiden, in denen der Gebrauch von πνεῦμα ein neues und inhaltlich ein verschiedenes Verständnisstadium dieses Begriffes, d.h. eine Brücke zum Neuen Testament ist.

Der biblische Mensch ist offensichtlich ein suchender Mensch, er hat viele Fragen zu stellen, die Antwort aber kommt immer von Gott selbst. So war der Fall mit den Patriarchen von einst, so war später mit den Königen und den Propheten Israels. Die Bücher der Weisheit sind infolgedessen angesichts des Begriffs nicht nur eine neue Etappe in seinem Gebrauchs, aber auch eine semantische Bereicherung dank dem hellenistischen Einfluss, die die πνεῦμα -Lehre im Neuen Testament vorbereit und theologisch ermöglicht hat. Die Weisheit ist die lebensschenkende Kraft Gottes, deren Erfüllung und Herrlichkeit am Pfingsttag lebendige Wirklichkeit im Leben der Kirche, d.h. der neuen Gemeinschaft des früheren Israels, geworden ist.

Das πνεῦμα, *das einst über dem Wasser schwebte (Gen* 1,2) wird jetzt Quelle des Lebens, die *das Antlitz der Erde erneuert* (*Ps* 104,30), d.h. *der Hauch der Kraft Gottes und das reiner Ausfluss der Herrlichkeit des Allherrschers* (*Weish* 7,25). Das vorliegende Studium ist aus allen diesen Gründen ein Beitrag zu einem erneuerten Verständnis des Begriffs πνεῦμα im Licht der Weisheitsbüchern.